

שינויים בנוסח תפילת נחם

תפילת נחם - נוסח המקובל

נחם ה' אלקינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים, ואת העיר האבלה והחרבה והבזויה והשוממה. האבלה מבלי בניה, והחריבה ממעונותיה, והבזויה מכבודה, והשוממה מאין יושב. והיא יושבת וראשה חפוי כאישה עקרה שלא ילדה. ויבלעוה לגיונות, ויירשוה עובדי פסילים, ויטילו את עמך ישראל לחרב, ויהרגו בזדון חסידי עליון. על כן ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על הרוגיהם, כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, כאמור: ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה', מנחם ציון ובונה ירושלים.

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ד הלכה

א"ר אחא בר יצחק בשם רבי חייא דציפורין יחיד בט"ב צריך להזכיר מעין המאורע. מהו אומר רחם ה' אלהינו ברחמיך הרבים ובחסדיך הנאמנים עלינו ועל עמך ישראל ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבילה והחריבה וההרוסה והשוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה ביד עריצים ויירשוה לגיונות ויחללוה עובדי פסילים ולישראל עמך נתת נחלה ולזרע ישורון ירושה הורשתה כי באש היצתה ובאש את עתיד לבנותה כאמור ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה.

שו"ת יחזיה דעת חלק א סימן מג

שאלה: האם לא הגיעה השעה לשנות את הנוסח שבתפלת נחם הנאמרת בתשעה באב? ובמיוחד מה שאומרים על ירושלים: העיר החרבה והבזויה והאבלה והשוממה, שאינו תואם את המציאות כיום, כי לשמחתנו עינינו הרואות שירושלים הולכת ומתפתחת בקצב מהיר, והולכת ונבנית ומתיישבת עם בניה בוגיה לאלפים ולרבבות מישאל, כן ירבו, ואל הכותל המערבי נוהרים מכל קצוי תבל, אלפים ורבבות בקול רנה ותודה המון חוגג. תשובה: תפלת נחם שהיא מעין המאורע בתשעה באב, נזכרה בירושלמי (בפרק ד' דברכות הלכה ג'). ובסידור רב סעדיה גאון (עמוד שי"ח), ובסידור רב עמרם גאון חלק ב' (דף קל"ב ע"א), תוך שינויים קלים ע"ש. והנה מבואר בסידור רב סעדיה גאון (במבוא עמוד י'), שבתפלות ובמטבע הברכות אנו סומכים על המקובל בידינו במסורה מנביאי ה' ואנשי כנסת הגדולה, שהיו להם שני סדרים בתפלות, סדר אחד לזמן מלכות ישראל, וסדר אחר המיועד לזמן הגלות ע"ש. וזה על פי מה שאמרו (בנזיר ל"ב ע"ב), שיודעים היו שעתידי המקדש ליחרב...

...ואם כן מה כוחנו לשנות הנוסח שבתפלת נחם, שהוא מעין המאורע בתפלות תשעה באב, ואין אתנו יודע עד מה. ובאמת שגם לפי פשוטו יתבאר הנוסח של תפלת נחם, שהוא על הר ציון ששמש שועלים הלכו בו. כי מקום המקדש וסביבותיו נתונים ביד זרים שונאי ישראל, וירושלים העתיקה עודנה מלאה גילולים של עכו"ם, בכמה כנסיות טמאות, ואשר על ידי כמריהם ומנהיגיהם דם ישראל נשפך כמים בכל הדורות, ובסביבות המקדש קבורים ישמעאלים, סביב רשעים יתהלכו, ולכל עם ישראל אסור מן התורה להכנס להר הבית משום טמאת מת, והערבים מכניסים פגרי מתייהם אל המקום המקודש לנו ביותר. (וכמ"ש בזהר חדש פרשת ויצא, פעם אחת ראו חכמים את רבי אלעזר בן ערך שהיה יושב ובוכה, וכשנשאל לפשר הדבר, אמר, אני בוכה על אבן השתיה שבתוך בית המקדש, והמשיך: הוי אבן הקדושה העולה על כל קדושה! היאך עתידים אומות העולם לזלזל בך, ולהושיב מתייהם הטמאים עליך, לטמאות המקום המקודש, כי אנכי הרואה שעל אבן השתיה עתידין לתת האומות את פגרי מתייהם, מי לא יבכה על כך, אוי לאותו הדור שיתרחשו בו דברים אלה! וכתב על זה בספר אלה מסעי (דף י"ב ע"א), ועינינו הרואות שחזיון נבואתו של רבי אלעזר בן ערך נתקיים כעת בעוה"ר = בעוונותינו הרבים =, שהישמעאלים מכניסים מתייהם קודם קבורה על אבן השתיה, שהיא בכפת קודש הקדשים. וכ"ה בספר חבתי ירושלים עמודים רס"ד - רס"ה). ועיקר יישובה של ירושלים בזמן הבית שהיה בצד דרום של בית המקדש, מאוכלס עדיין על ידי הערבים שונאי ציון, ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל, (ראה סוכה נ"ב ע"ב). וכמה בתי כנסת שהיו לתפארת עמנו בעיר העתיקה, עודם חרבים ושוממים, מעת נפילת ירושלים העתיקה בידי הלגיונות של ירדן. ועוד כהנה וכהנה, היש לך בזיון וחורבן ושוממה גדולים מאלה? על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו. וכבר אמרו חז"ל בירושלמי (יומא פרק א' הלכה א'): כל

דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו הוא החריבו. ואמנם אנו שרים ורוקדים על שזכינו לחזור לכותל המערבי, שהוא שריד בית מקדשינו, שכולו זכר לחורבן, וכמ"ש זכור תזכור ותשוש עלי נפשי, וכמ"ש בספר כפתור ופרח (פרק ו' דף י"ט ע"ב), שגם העליה לרגל בזמן הזה כדי להרבות עגמת נפש וכו' ע"ש. וידוע המשל של הרה"ג ר' יעקב קרניץ, המגיד מדובנא בספר אהל יעקב (פרשת וילך ס"א ע"א), על הפסוק הטה אזנך לרנתי, כי שבעה ברעות נפשי וכו' ע"ש. ועדיין רחק ממנו מנחם משיב נפש. ומלבד זה גם הרוחניות של ירושלים היא בעוה"ר בשפל המדרגה, כמו שפירשו במאמר: אזכרה אלקים ואהמיה בראותי כל עיר על תלה בנויה, וירושלים מושפלת עד שאול תחתיה. כי מה מאוד ידאב לב כל החרד לדבר ה' על התפרקות הדור מחיי תורה ומצוה, חינוך אלפים ורבבות מילדי ישראל ללא תורה וללא מצוה, והרס חומת הצניעות והמוסר, וריבוי חילולי השבת, והפרת סדרי הכשרות, ועוד כהנה וכהנה. בושנו וגם נכלמנו כי שודדו ארמנותינו, אלו הארמונות של תורתנו הקדושה. ותפלתנו להבורא יתברך, ישוב ינחמנו יכבוש עוונותינו. וצום החמישי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, ויקויים בנו שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנוחמו.

סידור תפלות חיילי צה"ל (תשל"א), נערך על ידי הרב שלמה גורן

69 דיני תשעה באב

ס. אומרים אשרי, חצי קדיש, וקורים פרשת „ויחל" ומפטירים „דרשו ה' בהמצאו" כמו בכל תענית צבור.

סא. בתפלת שמונה עשרה גם היחיד אומר נחם בברכת בונה ירושלים לפי הנוסח שבסידור זה וחותרם „מנחם ציון ובונה ירושלים" ותפלת „עננו" בברכת שומע תפלה, וחותרם „שומע תפלה".

סב. שכח לומר „נחם" בבונה ירושלים אומרה לפני „ותחזינה" ואינו חותרם מנחם ציון אלא ממשיך ותחזינה עינינו. ואם לא נזכר עד שגמר תפלתו אינו צריך לחזור ולהתפלל.

סג. השליח צבור אומר „עננו" בין ברכת „גואל" „לרופא", ו„נחם" לפי הנוסח שבסידור זה ב„בונה ירושלים".

* הנוסח המסורתי המיוחס לרא"ש המדבר על „העיר הבזויה והשוממה האבלה מבלי בניה והחרבה ממעונותיה והבזויה מכבודה והשוממה מאין יושב והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה ויבלעות לגיונות" וכו', אינו הולם כאשר ירושלים משוחררת ונמצאת בשלטון ישראל — לכן בחרנו ב- נוסח שונה לתפלת „נחם" המבוסס על נוסח התלמוד ירושלמי, רב עמרם גאון והרמב"ם בהשמטת הקטעים הנראים כבלתי מתאימים כעת.

נחם יי אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים ואת העיר האבלה החרבה וההרוסה. ציון בְּמַר תִּבְכֶּה וירושלים תתן קולָהּ, לְבִי לְבִי עַל חִלְלֵיהֶם, מֵעַי מֵעַי עַל הַרְגֵיהֶם, וְלִישְׂרָאֵל עִמָּךְ נִתְּלָה וְלִזְרַע יִשְׂרָאֵל יִרְשָׁה הוֹרְשָׁתָּה. נִעְרָה יי אלהינו מֵעַפְרָה וְהִקִּיצָה מֵאֶרֶץ דְּוִיָּה, וְטָה אֱלֹהֵי כְּנָהֳרַי שְׁלוֹם וְכִנְחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם, כִּי אַתָּה יי בָּאֵשׁ הִצַּמְתָּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עֲתִיד לְבַנּוֹתָהּ, כְּאָמֹר, וְאָנֹכִי אֶהְיֶה-לָּהּ נָאִם יי חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב, וְלִכְבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ, בְּרִיף אַתָּה יי מְנַחֵם צִיּוֹן וּבֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם.